

DEPARTAMENTUL PENTRU STUDII PARLAMENTARE ȘI POLITICI UE
DIRECȚIA STUDII ȘI DOCUMENTARE LEGISLATIVĂ

**POLITICA DE SECURITATE
ȘI APĂRARE COMUNĂ A
UNIUNII EUROPENE**

studiu documentar

octombrie 2021

Lucrările elaborate în cadrul Direcției studii și documentare legislativă au caracter documentar și nu reprezintă punctul de vedere al Camerei Deputaților.

Documentele legislative oficiale au fost consultate în limba de origine, iar traducerea informațiilor relevante selectate nu reprezintă o traducere oficială, fiind furnizată ca un mijloc de înțelegere a unui document original, scris în altă limbă.

Baza de date cuprinzând totalitatea studiilor elaborate de Direcția studii și documentare legislativă poate fi accesată prin intermediul paginii de Intranet a Camerei Deputaților la adresa: <http://www.cdep.ro/infoparl/dip.studii?par1=2021>

Documentare și sinteză: Georgian Pop
Consilier parlamentar - Direcția studii și documentare legislativă
Palatul Parlamentului, str. Izvor nr.2-4, sect.5, București
Tel: 021.316.03.65; 021.414.13.50/ 51, Interior 1350/1349, camera 5070
E-mail: doc@cdep.ro

CUPRINS

INTRODUCERE	4
ISTORICUL DEZVOLTĂRII POLITICII DE SECURITATE ȘI APĂRARE COMUNĂ A UE	4
POLITICA DE SECURITATE ȘI APĂRARE COMUNĂ A UE - PSAC	8
PROIECTUL CONSTITUIRII UNEI ARMATE COMUNE EUROPENE. COMPLEMENTARITATE ȘI DIFERENȚE SPECIFICE ÎN RAPORT CU NATO	13
RELAȚIILE UE – NATO. DE LA AUTONOMIE LA COMPLEMENTARITATE STRATEGICĂ.....	13
RELAȚIILE UE – SUA DIN PERSPECTIVA COOPERĂRII MILITARE ȘI A DEZVOLTĂRII ARMATEI EUROPENE COMUNE	16
POLITICA DE NEUTRALITATE A UNOR STATE MEMBRE UE	18
ADAPTAREA POLITICII DE SECURITATE ȘI APĂRARE LA RISCURILE ȘI AMEMINȚĂRILE SECOLULUI AL XXI-LEA	19
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ	26

Introducere

În prima parte a secolului al XX-lea, Europa a fost devastată de cele două războaie mondiale. Din ruinele unui continent devastat de cel de-al doilea Război Mondial a apărut ideea constituirii unei uniuni a statelor europene, capabile – prin intermediul unui cadru optim de multiplicare al interdependențelor politice și economice dintre ele – să evite o altă conflagrație de amploare. Divizarea continentului european de către „[*Cortina de fier*](#)” a generat apariția a două blocuri militare responsabile cu apărarea spațiului propriu de influență: NATO și Tratatul de la Varșovia. Sub umbrela de securitate oferită de NATO, statele europene occidentale au continuat proiectul dezvoltării unei uniuni care să contribuie la dezvoltarea și prosperitatea statelor membre. Pe acest fond, continentul european a cunoscut o perioadă neîntreruptă de șapte decenii de pace. Pe lângă cooperarea economică și politică, dezvoltarea unor mecanisme de apărare comună a reprezentat o preocupare constantă la nivel european, politica de securitate și apărare comună devenind un reper important în evoluția ultimelor decenii ale arhitecturii instituționale. Complementaritatea și diferențele specifice dintre structurile militare ale UE și NATO reprezintă una dintre temele predilecte care modelează evoluția politicii de securitate și apărare comună, în contextul pregătirilor pe care UE le face pentru adaptarea la noile riscuri și amenințări specifice secolului al XXI-lea.

Istoricul dezvoltării politicii de securitate și apărare comună a UE

În ultimele două milenii, istoria Europei a fost marcată de războaie și de redesenarea continuă a granițelor imperiilor și statelor. Au existat încercări de unificare politică și militară a continentului, începând cu Carol cel Mare în secolul al VIII-lea sau de către un Napoleon Bonaparte, în secolul al XVII-lea, însă continentul european a rămas, până în a doua jumătate a secolului al XX-lea, într-o stare în care conflictele au fost cvasi-permanente (creșterea și descreșterea continuă a imperiilor și a statelor a fost conflictuală, războaiele - Războiul de 30 de ani, Războiul de 100 de ani, cele două

războaie mondiale din secolul al XX-lea – definind o bună parte din istoria politică și militară a Europei).

Triumful ideii de pace în Europa este de dată recentă. Ideea construirii unei asocieri de state europene care să preîntâmpine reapariția unui război s-a conturat din „cenușa” celor două războaie mondiale, în care și-au pierdut viața peste 80 de milioane de europeni. La 76 de ani de la încheierea celui mai devastator război, cel de-al II-lea Război Mondial, se poate vorbi despre o pace durabilă pe continentul european¹, de care au beneficiat trei generații consecutive. Această perioadă de pace coincide cu construcția proiectului Uniunii Europene.

Prima formă de asociere a statelor europene, din 1951², s-a numit **Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului** (CECO), principalul obiectiv al statelor semnatare (*Franța, Germania de Vest, Italia, Belgia, Luxemburg și Olanda*) fiind reprezentat de gestionarea în comun a resurselor de cărbune și de oțel - **resurse esențiale pentru industria de armament a acelei epoci** – evitându-se astfel escaladarea înarmărilor și apariția unui nou război pe continentul european. Cărbunele și oțelul au reprezentat atât o resursă esențială pentru dezvoltarea economică cât și, din perspectivă geopolitică, o resursă relevantă pentru menținerea păcii și pentru crearea actualei UE.

Principiul de bază al CECO viza, în primă etapă, consolidarea cooperării economice între statele semnatare, astfel încât creșterea schimburilor comerciale și a interdependențelor economice să favorizeze menținerea păcii pe continent³ și evitarea izbucnirii unor noi conflicte de amploarea celor anterioare. În 1957, prin Tratatul de la Roma⁴, sunt puse bazele instituționale ale CEE (Comunitatea Economică Europeană), mai cunoscută publicului european prin sintagma „piața comună”. Ulterior, în etape

¹ Războiul din fosta Iugoslavie, din perioada 1992 – 1995, sau războaiele din spațiul ex-sovietic reprezintă conflicte care au apărut și s-au desfășurat în afara spațiului de referință pentru construcția proiectului Uniunii Europene.

² Tratatul de la Paris consfințește formarea CECO - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:xy0022&from=RO>

³ “Regula de aur” promovată de unul dintre părinții fondatori ai UE, Jean Monnet: „**Mai bine să ne războim în jurul unei mese decât pe un câmp de luptă.**” („Mieux vaut se disputer autour d’une table que sur un champ de bataille”).

⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/PDF/?uri=CELEX:11957E/TXT&from=RO>

succesive, alte 22 de state s-au alăturat proiectului european (proiect care a evoluat în ceea ce este astăzi Uniunea Europeană).

Prin dezvoltarea economică și prosperitatea socială aferentă, prin creșterea interdependențelor economice dintre statele membre, prin diminuarea rolului frontierelor dintre state, prin promovarea libertăților fundamentale și prin gestionarea, în comun, a problematicilor de natură să genereze situații conflictuale între state, UE a generat condițiile necesare menținerii și promovării păcii în spațiul european. În ceea ce privește amenințările externe, în perioada Războiului Rece⁵ și ulterior, până în prezent, securitatea continentului european a fost asigurată prin apartenența majorității statelor europene la NATO și prin garanțiile de securitate oferite de SUA.

Proiectul politicii de apărare comună europeană are o istorie lungă, punctul de plecare fiind plasat în perioada imediat următoare terminării celui de-al II-lea Război Mondial. În anul 1948, cinci state, Franța, Marea Britanie, Belgia, Luxemburg și Olanda semnează Tratatul de apărare colectivă de la Bruxelles⁶. Câteva luni mai târziu, în aprilie 1949, se înființează NATO, care devine principala organizație politico-militară din spațiul nord-atlantic, asigurând apărarea și securitatea Europei Occidentale. Pe fondul apartenenței R.F.Germania la NATO și pe fondul sprijinului SUA pentru reconstrucția armatei Germaniei, Franța propune, în 1950, constituirea unei Comunități Europene de Apărare (CEA), proiectată ca o structură militarizată complementară Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului (CECO), care să cuprindă unități de luptă din fiecare stat semnatar al CECO (Franța, R.F.Germania, Belgia, Italia, Luxemburg, Olanda) și să fie operaționalizată în termenii unei armate independente, cu uniformă și drapel proprii⁷. Pentru a dezvolta un control democratic asupra acestei structuri militare comune, este propusă înființarea Comunității Politice Europene, o instituție comună a statelor semnatare pentru luarea deciziilor politice comun⁸. În anul 1954, Adunarea Parlamentară a Franței respinge ratificarea Acordului privind Comunitatea Europeană de Apărare și,

⁵ Războiul Rece a reprezentat o perioadă (1945 – 1989) de confruntări politice și ideologice între blocurile de state din jurul SUA, respectiv URSS.

⁶ http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/publicatii/Pais2_studiu_4_ro.pdf

⁷ Ibidem.

⁸ Ibidem.

astfel, proiectul cade în desuetudine⁹. În 1969, la Summit-ul de la Haga al șefilor de state și de guverne ai Comunității Europene se stipulează, în mod explicit, faptul că fără dimensiunea comună de politică externă, securitate și apărare, construcția europeană este incompletă¹⁰.

În a doua jumătate a anilor `80 în cadrul NATO se dezvoltă conceptul de „Identitate Europeană de Securitate și Apărare” (European Security and Defence Identity), orientată mai mult politic decât militar, având în vedere specificul și atribuțiile NATO. Din perspectiva cadrelor instituționale de tip militar, în anii `90 se înființează o serie de structuri permanente. Astfel, în anul 1990 se înființează Comitetul Militar și Institutul pentru Studii de Securitate de la Paris, în anul 1991 ia naștere Centrul Satelitar de la Torrejon, în 1992 Grupul Vest-European de Armamente (Western European Armaments Group, WEAG, 1992), iar în anul 1995 Centrul Situațional. Anii `90 marchează apariția primelor structuri operaționale comune, prin înființarea forțelor multinaționale europene, gândite ca instrumente de intervenție comună într-un mediu geopolitic fluid: EUROCOP (Corpul European), EUROFOR (Forța Europeană de Uscat), EUROMARFOR (Forța Maritimă Europeană), Grupul Aerian European, Divizia Centrală Multinațională, Forța Amfibie Britanico-Olandeză¹¹.

De la primele idei politice care vizau o apărare europeană comună și până în prezent, progresul a fost făcut preponderent la nivel politic, nu militar, prin dezvoltarea conceptelor, strategiilor, viziunilor și a politicii privind o apărare europeană integrată. În toată această perioadă, rolul operațional de protejare militară a spațiului UE a fost realizat, în cea mai mare măsură, de NATO. Chiar dacă există state membre UE care nu sunt și membre NATO, umbrela de securitate oferită de alianța Nord-Atlantică a acoperit întreg spațiul Uniunii Europene, asigurând peste șapte decenii de pace neîntreruptă.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Ibidem.

Politica de securitate și apărare comună a UE - PSAC

Politica de securitate și apărare comună a UE (PSAC)¹² definește cooperarea și coordonarea dintre statele membre în domeniile apărării, securității și cel al gestionării crizelor. Cadrul de reglementare este definit prin Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene (TFUE)¹³. PSAC este o parte integrantă a politicii externe și de securitate comune a UE (PESC)¹⁴.

Politica externă și de securitate a UE a fost introdusă prin Tratatul de la Maastricht (1992) și consolidată prin tratatele de la Amsterdam (1997) și Nisa (2001), iar prin Tratatul de la Lisabona (2009) au fost definite instituțiile și instrumentele necesare UE pentru a-și consolida statutul de actor global relevant¹⁵.

PSAC definește capacitatea operațională de a organiza și de a proiecta acțiunea externă a Uniunii pentru obiective¹⁶ precum menținerea păcii, prevenirea conflictelor și securitatea internațională. Chiar dacă în baza prevederilor PSAC au fost înființate noi structuri militare, de natură să realizeze coordonarea integrată a misiunilor și a operațiunilor externe, TFUE stipulează că *„îndeplinirea acestor sarcini se sprijină pe capacitățile furnizate de statele membre”* (art. 42. (1) din TFUE).

Pentru îndeplinirea obiectivelor, statele membre pun la dispoziția UE capacități civile și militare, necesare misiunilor aprobate de către Consiliul European¹⁷, toate deciziile privitoare la apărare și securitate fiind adoptate cu unanimitatea voturilor (conform art. 42. (4) din TFUE).

TFUE introduce, prin art.42. (7), clauza de **apărare reciprocă** între statele membre ale UE, toate statele fiind obligate să intervină pentru apărarea oricărui stat dacă este atacat militar. Tratatul stipulează: *„Dacă un stat membru al UE este victima unei*

¹² <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/159/politica-de-securitate-si-aparare-comuna>

¹³ https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_1&format=PDF

¹⁴ https://eur-lex.europa.eu/summary/chapter/foreign_and_security_policy.html?locale=ro&root_default=SUM_1_COD_ED%3D25

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Obiectivele sunt definite în art.42 al TFU.

¹⁷ https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-council_ro

*agresiuni armate, toate celelalte state membre au obligația de a acorda sprijin și ajutor prin toate mijloacele de care dispun, în acord cu articolul 51 din Carta ONU*¹⁸. În ceea ce privește riscurile de securitate de tip hibrid sau asimetric, cum este terorismul, TFUE stipulează că atât UE, în ansamblu, cât și fiecare stat membru are obligația de a acorda sprijin și asistență oricărui stat afectat de atacuri teroriste¹⁹.

Conform art. 43. (1) al TFUE, misiunile în care Uniunea Europeană participă vizează: misiunile umanitare și de evacuare, misiunile de prevenire a conflictelor și de menținere a păcii, misiunile și operațiunile de dezarmare, misiunile de consiliere și de asistență militară, misiunile pentru gestionarea crizelor militare și misiunile pentru stabilizarea zonelor post-conflict. În ceea ce privește combaterea terorismului, UE poate acorda sprijin statelor terțe pe teritoriul acestora (art. 43.(1) din TFUE). În perioada 2003 – 2021, UE a desfășurat 36 de misiuni și de operațiuni externe²⁰. În anul 2021 sunt în desfășurare 17 misiuni și operațiuni, dintre care 6 militare și 11 civile²¹. De regulă, deciziile privind aprobarea unei misiuni sunt luate în baza cererii de ajutor din partea țării care solicită intervenția UE și în acord cu rezoluțiile Consiliului de Securitate al ONU²².

În ultimul deceniu, politica de securitate și apărare comună a evoluat în mod considerabil, atât din perspectivă doctrinară, cât și din perspectiva instituțională.

Din perspectivă instituțională, instrumentele de intervenție ale UE în domeniul apărării și securității au cunoscut o dezvoltare constantă. A fost operaționalizată PESCO²³, o structură permanentă de comandă și de planificare a misiunilor, a fost dezvoltată o politică de apărare cibernetică și a fost dezvoltată cooperarea cu NATO²⁴, a fost operaționalizat **Instrumentul european pentru pace**²⁵, utilizat pentru prevenirea conflictelor și pentru consolidarea păcii la nivel global. A fost instituit Fondul european pentru apărare²⁶, cu un buget de 8 miliarde de euro în exercițiul financiar 2021-2027, UE

¹⁸ Articolul 42. (7), T.F.U. (Tratatul de la Lisabona).

¹⁹ https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/ro/FTU_1.1.5.pdf

²⁰ <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/159/politica-de-securitate-si-aparare-comuna>

²¹ Ibidem.

²² Ibidem.

²³ [https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives/permanent-structured-cooperation-\(PESCO\)](https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives/permanent-structured-cooperation-(PESCO))

²⁴ <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/159/politica-de-securitate-si-aparare-comuna>

²⁵ <file:///C:/Users/User/Downloads/NA0218842RON.ro.pdf>

²⁶ <https://www.consilium.europa.eu/ro/infographics/european-defence-fund/>

devenind unul dintre principalii actori globali în cercetarea în domeniul securității și al apărării. Comitetul politic și de securitate (COPS)²⁷, constituit conform art. 38 din TFUE, este responsabil de politica externă și de securitate comună (PESC) și de politica de securitate și apărare comună (PSAC). Comitetul militar al UE (CMUE)²⁸ este cel mai înalt organism militar instituit în cadrul Consiliului European, iar principalele atribuții vizează atât conducerea activităților militare ale UE, prin planificarea și coordonarea misiunilor din cadrul PSAC, cât și susținerea COPS prin expertiza militară necesară analizelor specifice din cadrul COPS. Comitetul militar al UE este alcătuit din șefii de stat major ai statelor membre, care sunt reprezentați în mod curent de reprezentanții lor militari permanenți²⁹.

Din perspectivă doctrinară, strategiile de securitate promovate progresiv de UE au clarificat și au statuat principalele concepte europene în domeniu. Strategia „**O Europă sigură într-o lume mai bună**”³⁰, lansată în anul 2003, reflectă răspunsul european la noul context global de securitate, marcat de atentatele teroriste din 11 septembrie 2001 din SUA, urmate de declanșarea războiului global împotriva terorismului. În anul 2016 a fost promovată „**Strategia globală a UE pentru politica externă și de securitate**”(SGUE)³¹, care identifică noile priorități ale UE în materie de apărare și de securitate: asigurarea securității Uniunii, susținerea rezilienței și a proceselor democratice ale statelor din vecinătatea estică și sud-estică a UE, elaborarea unei abordări integrate a conflictelor de tip contemporan (*pe fondul dezvoltării componentelor de tip asimetric și hibrid*), guvernarea globală pentru secolul al XXI-lea și gestionarea cooperării regionale³². Pentru operaționalizarea acestei strategii a fost elaborat, în anul 2016, un Plan de implementare privind securitatea și apărarea³³, cu măsuri concrete, adecvate evoluțiilor mediului fluid de securitate din vecinătatea estică a UE, marcat de conflictul din Ucraina și de anexarea Peninsulei Crimeea de către Federația Rusă.

²⁷ <https://www.consilium.europa.eu/ro/council-eu/preparatory-bodies/political-security-committee/>

²⁸ <https://www.consilium.europa.eu/ro/council-eu/preparatory-bodies/european-union-military-committee/>

²⁹ Ibidem.

³⁰ <https://www.consilium.europa.eu/media/30815/qc7809568roc.pdf>

³¹ https://eeas.europa.eu/topics/eu-global-strategy_en

³² https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/159/politica-de-securitate-si-aparare-comuna#_ftn1

³³ [eugs implementation plan st14392.en16 0.pdf \(europa.eu\)](https://www.europa.eu/eu-implementation-plan-st14392.en16-0.pdf)

În anul 2020 a fost promovată noua Strategie pentru perioada 2021-2025, **„Strategia UE privind o uniune a securității: asigurarea conexiunilor în cadrul unui nou ecosistem de securitate”**³⁴. Noua strategie se concentrează asupra domeniilor prioritare prin care UE poate sprijini statele membre pentru a-și consolida propria securitate³⁵ și, pe ansamblu, pe cea a Uniunii. Pe lângă riscurile militare de tip clasic, combaterea terorismului și a criminalității organizate transfrontaliere, contracararea riscurilor și a amenințărilor cibernetice și a celor de tip hibrid reprezintă priorități pentru politica de securitate și apărare comună. Strategia stipulează în mod explicit că protejarea cetățeanului european nu mai vizează doar securizarea spațiului fizic, ci și a **spațiului digital** pe care cetățenii europeni îl utilizează cotidian, cu o concentrare asupra protejării infrastructurilor critice. Sunt esențiale atât protecția sporită a infrastructurilor critice *online* și *offline*, dar și creșterea rezilienței și a capacității de redresare rapidă a acestora, în caz de atac. Calitatea vieții cetățenilor europeni și ritmul vieții cotidiene (munca, deplasările, timpul liber, etc.) se bazează pe funcționarea optimă a serviciilor publice esențiale, dependente de funcționarea infrastructurilor critice.

Conform acestei strategii, Comisia Europeană va prezenta noi ***norme privitoare la standardele obligatorii*** pentru protecția infrastructurilor critice, fizice sau digitale³⁶. Atacurile cibernetice devin tot mai complexe de la an la an și afectează, în mod direct, cetățenii, instituțiile și statele. Atacurile de tip *malware* și furturile de date personale pentru fraude cibernetice reprezintă un *modus operandi* al criminalității digitale aflate în creștere continuă. Strategia își propune îmbunătățirea normelor de protecție cibernetică, iar Comisia Europeană va finaliza elaborarea principalului act legislativ în domeniu, Directiva privind securitatea rețelelor și a sistemelor informatice³⁷. Dezvoltarea unei platforme de cooperare cibernetică structurată la nivelul spațiului european reprezintă un obiectiv major pentru asigurarea securității cibernetice³⁸.

³⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0605&from=EN>

³⁵ Conform TFUE, securitatea națională și apărarea sunt domenii în care reglementarea este atributul suveranității naționale.

³⁶ <https://www.consilium.europa.eu/media/22460/eugs-implementation-plan-st14392en16.pdf>

³⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0605&from=EN>

³⁸ Ibidem.

Combaterea terorismului și a criminalității organizate transfrontaliere reprezintă alt obiectiv important. Strategia promovează creșterea capacității de contracarare a atacurilor teroriste în spațiul european, prin cooperarea sporită dintre sectorul public și cel privat, pentru asigurarea unei protecții mai bune a locurilor publice care pot reprezenta ținte pentru atacuri teroriste. Strategia propune măsuri în materie de anti-radicalizare, detectarea timpurie a tendințelor teroriste în cadrul grupurilor sociale marginale, dublate de măsuri de integrare socială. Criminalitatea organizată produce costuri enorme, pierderile anuale cauzate economiilor și sistemelor fiscale din spațiul european fiind estimate la 218– 282 de miliarde de euro³⁹. Ca efect, strategia promovează dezvoltarea și adoptarea unei agende pentru combaterea criminalității organizate, inclusiv a traficului de persoane, a unei noi agende a UE privind combaterea traficului de droguri, a unui nou plan de acțiune al UE împotriva traficului de arme de foc și al nou plan de combatere a introducerii ilegale a migranților în spațiul UE⁴⁰. Strategia promovează consolidarea cooperării și a schimbului de informații între statele membre pentru combaterea terorismului și a criminalității organizate, consolidarea mandatului Europol, dezvoltarea Eurojust pentru creșterea cooperării dintre sistemele judiciare și instituțiile responsabile pentru aplicarea legii din spațiul european.

Un alt obiectiv strategic este reprezentat de contracararea amenințărilor de tip hibrid, care vizează diminuarea coeziunii societăților europene și subminarea încrederii în instituțiile naționale sau în cele europene⁴¹. Consolidarea rezilienței și creșterea cooperării UE cu partenerii strategici, NATO și G7, pentru prevenirea acestor amenințări reprezintă un obiectiv major al actualei strategii⁴².

În vara anului 2020 liderii UE au decis lansarea unui proces de reflecție strategică, intitulat „busola strategică”, pentru a evalua dinamica geopolitică, strategică și de securitate la nivel global și pentru a propune măsurile necesare pentru ca UE să-și adapteze politicile și instituțiile la aceste schimbări. „[Busola strategică](#)”, concretizată într-un proces de reflecție privind profilul geopolitic al UE, reprezintă un concept important

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Ibidem.

⁴² Ibidem.

pentru definirea direcției de evoluție a PSAC în perioada 2019 – 2024. Un pas important în această direcție a fost făcut în toamna anului 2020, când serviciile de informații din toate statele membre UE au cooperat pentru identificarea și definirea întregii game de riscuri și amenințări cu care se va confrunta, în viitor, Uniunea Europeană⁴³. În cadrul reunii Consiliului European din noiembrie 2021 va fi prezentat un prim raport al *Busolei strategice*, obiectivul principal stabilit pentru PSAC fiind reprezentat de amplificarea capacității UE de a acționa strategic și autonom⁴⁴.

Proiectul constituirii unei armate comune europene. Complementaritate și diferențe specifice în raport cu NATO

Relațiile UE – NATO. De la autonomie la complementaritate strategică

Evoluțiile ultimului deceniu relevă faptul că UE își dorește un rol important și vizibil pe plan global. Pe acest fond, o armată comună europeană, capabilă să intervină prompt în zonele de conflict sau de instabilitate, poate reprezenta un instrument important pentru proiectarea și definirea profilului geopolitic al Uniunii Europene la nivel global.

UE și-a intensificat preocupările pentru înființarea unei armate europene comune pe fondul anexării Crimeii de către Rusia, în anul 2014, pe fondul politicii externe promovate de fostul Președinte al SUA, Donald Trump, de slăbire a relațiilor trans-atlantice, dar și pe fondul Brexit, Marea Britanie reprezentând (înainte de *exit*) unul dintre principalii piloni militari ai UE (dar care nu a susținut în mod activ înființarea unei forțe militare europene, independente de NATO). În contextul retragerii militare din Afganistan și a evoluțiilor geopolitice din anul 2021, tema dezvoltării unui sistem european de apărare colectivă capătă o importanță crescută la nivelul UE.

De la ideea înființării și până la operaționalizarea efectivă a unei armate comune europene, procesul este de durată și de o complexitate ridicată. Autonomia strategică a

⁴³ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2021-0192_RO.html

⁴⁴ <https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2021/05/10/security-and-defence-eu-to-move-forward-on-common-security-and-defence/>

UE se află într-o relație cauzală directă cu capacitatea de dezvoltare și operaționalizare a unei forțe militare capabilă să acționeze preventiv și să reacționeze rapid și eficient la specificul contemporan al crizelor de securitate.

Politica de securitate și apărare comună este definită, prin TFUE, ca fiind un proces progresiv, **care va institui, în viitor, o apărare integrată comună** (art.42. (2) din TFUE). O instituție importantă pentru realizarea unei armate europene integrate este reprezentată de [Agenția Europeană de Apărare](https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/eda_ro)⁴⁵ care „identifică necesitățile operaționale, promovează măsurile necesare satisfacerii acestora, contribuie la identificarea și, după caz, la punerea în aplicare a oricărei măsuri utile pentru întărirea bazei industriale și tehnologice în sectorul de apărare, participă la definirea unei politici europene în materie de capacități și de armament și sprijină Consiliul în evaluarea îmbunătățirii capacităților militare” (art. 42. (3) alin 2 din TFUE).

Din perspectiva apărării UE, Tratatul de funcționare al Uniunii Europene (TFUE) prevede două principii foarte importante. În primul rând promovează, prin art.42 (7), **principiul obligativității ajutorului celorlalte state** în condițiile în care un stat membru este atacat, în conformitate cu art. 51 din Carta ONU. În al doilea rând, stipulează faptul că **NATO rămâne, pentru statele europene, fundamentul apărării lor colective**.

Ca efect, o temă predilectă a dezbaterilor europene despre apărare și securitate vizează complementaritatea sau rolurile diferite dintre NATO și viitoarea structură militară europeană. Nu toate statele membre UE sunt și membre NATO. Austria, Cipru, Finlanda, Irlanda, Malta și Suedia sunt state membre ale UE dar nu au aderat la NATO. Din cele 30 de state membre ale NATO, 21 sunt membre ale UE.

Până în prezent, pe lângă declarațiile comune UE – NATO privind apărarea și securitatea, singurul cadru juridic pentru reglementarea relațiilor dintre UE și NATO este reprezentat de „Cadrul convenit”, din anul 2003. Acesta vizează utilizarea în comun a structurilor de planificare și de desfășurare a operațiunilor militare din cadrul PSAC. În prezent, 5.000 de militari și civili din UE se află în misiuni și operațiuni⁴⁶ specifice PSAC. În anul 2016 a fost inițiat un proces complex de cooperare UE – NATO, structurat pe 74

⁴⁵ https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/eda_ro

⁴⁶ Ibidem.

de propuneri de acțiune⁴⁷ coordonată în domenii precum amenințările hibride, securitatea cibernetică, migrația, apărarea frontierei comune estice și sudice, cercetarea în domeniul militar și de securitate etc. Mobilitatea militară este un alt domeniu relevant pentru cooperarea UE- NATO. Mișcarea rapidă a forțelor în interiorul și în afara UE reprezintă un element important pentru o apărare eficientă și pentru capacitatea de prevenire și de descurajare a riscurilor și a amenințărilor.

În contextul geopolitic volatil generat de pandemia COVID-19, UE își redefinesște, prin documente strategice⁴⁸, relațiile cu NATO. La nivelul UE este recunoscut rolul principal pe care NATO îl joacă pentru apărarea colectivă a continentului european. „NATO rămâne un garant esențial în domeniul capabilităților, asigurând interoperabilitatea tehnică și umană a forțelor aliate și coerența politicilor lor în materie de echipamente”⁴⁹.

Din perspectiva capabilităților de luptă, **UE nu se poate substitui NATO și nici nu poate înlocui NATO în procesul de protejare și de apărare eficientă a Europei. Principalele argumente rezidă în capabilitățile militare existente, asigurate într-o proporție mare de către SUA sau în resursele alocate pentru apărare (doar 20% din cheltuielile NATO vin de la aliații europeni din NATO)**⁵⁰, iar o apărare eficientă în fața amenințărilor globale necesită participarea la apărarea comună a unor state precum SUA, Canada, Marea Britanie, Norvegia, Islanda, Turcia, adică **aliații NATO nemembri ai UE**.

În ceea ce privește apărarea frontierei estice a UE, care coincide într-o mare măsură cu cea a NATO, principala responsabilitate de tip militar aparține NATO. În prezent, NATO, în special prin contribuția SUA, are capabilitățile și forțele (aeriene, maritime, terestre, nucleare etc.) necesare pentru descurajarea și contracararea amenințărilor de tip militar la adresa spațiului european, cu predilecție asupra frontierei estice a Uniunii. Prezența avansată întărită (EfP) a NATO pe flancul estic este realizată

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2021-0192_RO.html

⁴⁹ Ibidem.

⁵⁰ https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_182242.htm?selectedLocale=en

prin desfășurarea a patru grupuri tactice multinaționale în Estonia, Letonia, Lituania și Polonia⁵¹.

Pe acest fond, UE continuă eforturile necesare constituirii unei armate comune, în spiritul art.42 din TFUE, fără a genera o decuplare față de NATO sau o slăbire a NATO, fără a crea structuri care să se suprapună peste cele ale NATO, ci pentru a crea o forță militară complementară NATO, interoperabilă cu NATO și care să permită UE să-și proiecteze în mod eficient politica externă și capacitatea de intervenție și de gestionare a crizelor⁵².

Relațiile UE – SUA din perspectiva cooperării militare și a dezvoltării armatei europene comune

Pentru UE relația cu SUA, principal actor militar al NATO, continuă să aibă valențe strategice de maximă importanță. **Concluziile Consiliului European din decembrie 2020 statuează, în mod explicit, importanța și necesitatea consolidării relațiilor transatlantice**⁵³.

Din punct de vedere militar, cooperarea și prezența efectivelor militare americane pe teritoriul statelor europene reprezintă o garanție puternică pentru pacea și securitatea continentului European⁵⁴. Un prim pas al relansării relațiilor transatlantice a fost stoparea proiectului fostei Administrații Trump de a retrage 12.000 de militari americani, staționați pe teritoriul Germaniei. Această inițiativă a fost stopată odată cu preluarea mandatului de către Președintele Biden și a reprezentat un puternic semnal pozitiv, receptat corect și constructiv de către partenerii europeni. Ca efect, disponibilitatea europeană de a contribui activ la relansarea relațiilor s-a concretizat, formal, printr-un document de poziție al Consiliului European⁵⁵.

⁵¹ Ibidem.

⁵² Ibidem.

⁵³ <https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2020/12/07/council-conclusions-on-european-union-united-states-relations/>

⁵⁴ <https://www.dw.com/ro/stoltenberg-prezen%C8%9Ba-sua-%C3%AEn-europa-e-important%C4%83-pentru-nato/a-53928709>

⁵⁵ <https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2020/12/07/council-conclusions-on-european-union-united-states-relations/>

Există și teme de controversă între pozițiile americane și cele ale unor state membre ale UE, **alocarea unui anumit procent din PIB pentru Apărare** fiind **principalul subiect** în jurul căruia nu s-a obținut (încă) un consens euro-american. Nu toate statele europene membre NATO alocă un procent de 2% din PIB pentru apărare (România fiind unul dintre cele 11 state membre NATO care alocă acest procent⁵⁶).

State precum Germania sau Franța au dezvoltat, în ultima perioadă, concepte strategice care generează poziții distincte pe agenda geopolitică. Germania **încearcă** să promoveze un concept inovativ, **securitate prin interdependență**⁵⁷, care în mod practic vizează consolidarea schimburilor economice și comerciale cu **Rusia, Iran sau China**, **argumentul principal fiind că nici unul dintre conflictele manifeste sau latente nu se poate soluționa strict pe baza componentei militare, schimburile economice și afacerile mutual avantajoase fiind instrumente eficiente pentru detensionarea situațiilor conflictuale**⁵⁸. O altă temă cu relevanță strategică, securitatea aprovizionării cu resurse energetice, generează de câțiva ani poziții divergente asupra principalelor proiecte aflate în derulare, capul de afiș fiind reprezentat de gazoductul **Nord Stream 2**.

Abordarea riscurilor și a amenințărilor asimetrice care provin din proximitatea continentului European generează poziții specifice pe cele două maluri ale Atlanticului. Pentru statele europene, zona Africii de Nord și amenințările asimetrice care provin din Orientul Mijlociu și din Nordul Africii, în special riscurile teroriste și presiunile constante de tip migraționist, reprezintă o preocupare importantă și generează inițiative ale statelor europene care nu sunt concordante la nivelul tuturor aliaților din NATO sau din UE. **Franța**, de exemplu, are propriile interese și abordări în ceea ce privește situațiile din **Siria, Liban sau Libia**.

Abordările Franței privind viitorul relațiilor transatlantice au în centru conceptul de **autonomie strategică europeană**⁵⁹ în domeniul **apărării**, prezentat ca o reformă în

⁵⁶ <https://www.capital.ro/11-state-nato-aloca-minim-2-din-pib-pentru-aparare-romania-a-depasit-acest-prag-cu-207.html>

⁵⁷ <https://www.dw.com/ro/opinie-m%C3%A2na-%C3%AEntins%C4%83-a-lui-biden-c%C4%83tre-merkel-%C8%99i-macron/a-56645335>

⁵⁸ <https://www.swp-berlin.org/en/publication/no-new-cold-war-give-strategic-interdependence-a-chance-1>

⁵⁹ <https://www.hotnews.ro/stiri-international-24618238-emmanuel-macron-insista-pentru-autonomia-strategica-evoca-problema-sistemelor-balistice.htm>

domeniul militar, prin creșterea capacității militare a statelor europene astfel încât să acestea să devină un pilon important în arhitectura comună de apărare a NATO. Deși, inițial, Franța a fost statul care a venit cu ideea unei **Armate Europene** integrate și transformarea Europei într-o putere militară globală, în lipsa unei susțineri viabile din partea celorlalte state europene proiectul restructurat (și susținut la începutul anului 2021) are obiective ceva mai restrânse – între acestea creșterea capabilităților militare ale statelor europene și abordarea unei politici de apărare coerente și unitare la nivel european. Principalele argumente rezidă în faptul că **SUA și Europa sunt diferite**, nu au aceleași condiții geografice și nici provocări geopolitice similare. Ca efect, **politica la Marea Mediterana și abordarea riscurilor și amenințărilor care provin din Nordul Africii** au semnificații și abordări diferite pe cele două maluri ale Atlanticului.

Deși conceptul de **Armată Europeană** este, în momentul de față, operaționalizat într-o mică măsură, există inițiative care propun abordarea unei politici de compatibilizare a **capabilităților naționale** ale statelor membre, de dezvoltarea unei **culturi militare comune, specifice și adecvate secolului XXI**, dublată de o **politică europeană comună a exporturilor de armament**, în condițiile în care exporturile de armament sunt dominate de actorii tradiționali ai acestui sector: SUA, Rusia, China⁶⁰. Inițiative precum PESCO⁶¹ sau Fondul European de Apărare⁶² reprezintă instrumente proiectate pentru a crește cooperarea militară și cooperarea la nivelul industriilor de apărare din cadrul statelor membre.

Politica de neutralitate a unor state membre UE

Una dintre provocările politice pentru constituirea unei armate comune europene este reprezentată de politicile de neutralitate specifice unor state membre. În UE există state care au promovat, în ultimele decenii, neutralitatea militară ca politică de stat.

⁶⁰ <https://cursdeguvernare.ro/comertul-international-cu-armament-se-plafoneaza-dupa-decenii-de-crestere-top-5-exportatori-orientul-mijlociu-cea-mai-mare-piata.html>

⁶¹ <https://www.consilium.europa.eu/media/31511/171113-pesco-notification.pdf>

⁶² <https://www.consilium.europa.eu/ro/infographics/european-defence-fund/>

Austria⁶³, Suedia, Finlanda, Irlanda, Malta⁶⁴ sau Cipru sunt membre ale UE dar nu au aderat la NATO.

Cadrul de reglementare al Politicii de securitate și apărare comună permite funcționarea și armonizarea statelor cu politici diferite privind neutralitatea. În momentul de față, clauza apărării comune și a sprijinului militar mutual, introdusă prin art. 42 (7) din TFUE nu definește, în mod explicit, sarcinile de tip operațional obligatorii pentru statele membre UE în condițiile unui atac militar din afara Uniunii.

Singura dată când acest articol a fost invocat a fost în momentul atacurilor teroriste din Franța, în toamna anului 2015. Atunci, o parte dintre statele membre UE au reacționat oferind sprijin imediat Franței, alte state, în special cele care își afirmă neutralitatea ca politică de stat, și-au rezumat acțiunea la declarații politice de solidaritate cu poporul francez și de condamnare a terorismului contemporan.

Adaptarea politicii de securitate și apărare la riscurile și amenințările secolului al XXI-lea

Strategia pentru perioada 2021-2025, „**Strategia UE privind o uniune a securității: asigurarea conexiunilor în cadrul unui nou ecosistem de securitate**”⁶⁵ se concentrează atât asupra riscurilor militare de tip clasic cât și asupra noilor riscuri de tip hibrid la adresa UE.

Chiar dacă pacea a persistat în spațiul UE și în perioada post-Război Rece, la nivel global conflictele au continuat să reprezinte o constantă a evoluțiilor geopolitice. În primul deceniu post-Război Rece (1990 – 2010) au avut loc 56 de conflicte armate majore, în 44 de zone diferite ale planetei⁶⁶. După atacurile teroriste din 11 septembrie 2001 din SUA, lupta împotriva terorismului a modelat agenda geopolitică globală, multe state membre UE sprijinind, prin diverse forme de implicare, efortul de război al SUA din Irak

⁶³ Austria a adoptat neutralitatea prin Constituția din 1955.

⁶⁴ Malta a adoptat neutralitatea prin Constituția din 1987.

⁶⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0605&from=EN>

⁶⁶ http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/publicatii/Pais2_studiu_4_ro.pdf

sau Afganistan. Primăvara arabă⁶⁷ și războiul civil din Siria au generat, ca o consecință directă asupra securității UE, valuri de migrație și o creștere a sofisticării atentatelor teroriste efectuate pe teritoriul european. Conflictul militar dintre Georgia și Federația Rusă din anul 2008, anexarea Peninsulei Crimeea de către Federația Rusă în 2014 și conflictele militare din estul Ucrainei au evidențiat noile forme hibride de purtare a războiului.

Mediul global de securitate s-a modificat dramatic în ultimele decenii. Tendința generală a fost marcată de apariția și dezvoltarea riscurilor neconvenționale, asimetrice și hibride. Astfel, natura războiului și a agresiunilor, în general, s-a schimbat. **Războiul nu a dispărut** de pe harta geopolitică globală. ***Doar formele de manifestare s-au diversificat și au devenit mai sofisticate, utilizând la maxim oportunitățile oferite de tehnologie.*** În secolul al XXI-lea o agresiune militară nu se mai face neapărat cu armament convențional, pe modelul secolului al XX-lea. Agresorul poate să atace printr-un virus informatic și daunele produse și/sau efectul politico-militar să fie similare unui atac de tip convențional. Dacă deținătorii tancurilor (echipamentelor militare grele) sunt relativ simplu de stabilit, în cazul atacurilor informatice identitatea atacatorului este dificil de probat întrucât atacatorul folosește, de regulă, servere *proxy*, *rutere proxy*, *VPN-uri* anonime. Un atac aerian nu se mai face neapărat cu avioane sau rachete, acestea fiind în mod clar identificabile ca aparținând unei entități statale. Se poate realiza și cu drone, al căror cost este mult mai mic și apartenența poate fi atribuită unor entități non-statale, de tip *proxy*⁶⁸. Iar distrugerile produse pot fi identice cu cele produse de forțele aeriene clasice. Dacă în secolul al XX-lea statele își trimiteau trupele speciale în diverse operațiuni de atac a unor obiective strategice, în secolul al XXI-lea avem situații în care trupele speciale acționează fără însemne („*omuleții verzi*” din Crimeea și din estul

⁶⁷ O serie de proteste populare împotriva regimurilor autoritare din state aflate în nordul Africii sau în Orientul Apropiat (Egipt, Algeria, Libia, Iordania, Yemen, Bahrein, Maroc, Kuweit etc.).

⁶⁸ <https://scholarcommons.usf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1701&context=jss>

Ucrainei) sau aparțin unor **firme private de securitate**, cum se întâmplă în Siria⁶⁹, în Libia⁷⁰ sau în alte zone de conflict armat⁷¹.

După anexarea Crimeii de către Federația Rusă, **războiul hibrid** a devenit un fenomen politico-militar definit explicit în doctrinele și abordările strategice. Atacurile de tip hibrid reprezintă o combinație, extrem de eficientă, de atacuri *cyber*, acțiuni ale unor trupe speciale fără însemne și neasumate de către state, propagandă ostilă, campanii *fake news*, stimularea minorităților sau a grupurilor extremiste dintr-o regiune pentru a genera instabilitate și a revendica anumite obiective politice, utilizarea pârghiilor energetice și economice, etc.

Obiectivele urmărite prin războiul hibrid vizează destabilizarea socială, prăbușirea încrederii populației în autoritățile legitime, tensiunile și conflictele sociale, influențarea masivă a opiniei publice pentru a genera o „paralizare strategică” a decidenților politici, adică incapacitatea de a adopta decizii. Armele utilizate în războaiele hibride nu mai sunt tancurile sau rachetele ci „armele” *cyber*, campaniile *fake news*, propaganda ostilă, pârghiile energetice etc.

În ultimele 2 decenii, dezvoltarea IT&C a fost, practic, exponențială. Ca efect, calitatea vieții, dezvoltarea socială și comunitară, cercetarea, medicina, sectoarele financiar-bancare, transporturile și infrastructura au cunoscut evoluții semnificative. Efectele pozitive se regăsesc atât la nivel individual cât și la nivel comunitar și societal. Viitorul ne îndreaptă înspre orașe *smart*⁷² și societăți *smart*. Digitalizarea reprezintă viitorul sistemelor administrative. Însă, pe lângă certele avantaje, ultimul deceniu ne-a demonstrat că **domeniul cyber poate fi utilizat și ca o armă redutabilă**. Dacă în mod clasic spațiile de confruntare militară erau aerul, solul și marea, odată cu summit-ul NATO de la Varșovia, din 2016, *cyber* a devenit oficial, la nivelul Alianței, **cel de-al patrulea spațiu** de confruntare militară. Riscurile privind **protecția infrastructurilor critice** sunt

⁶⁹ <https://monitorulapararii.ro/razboaiele-din-siria-si-afghanistan-vor-fi-privatizate-1-11282>

⁷⁰ <https://www.digi24.ro/stiri/externe/mapamond/raport-onu-cum-lupta-armata-privata-a-lui-putin-in-libia-de-partea-fortelor-rebele-1303476>

⁷¹ <https://www.g4media.ro/mercenarii-rusiei-ce-sunt-si-cum-actioneaza-micile-armate-private-comandate-de-moscova-cazul-wagner-sau-cum-a-decazut-cea-mai-mare-companie-rusa-de-securitate.html>

⁷² <https://www.wall-street.ro/articol/Turism/230215/10-orase-smart-din-lume-transformate-ireprosabil-de-tehnologie.html#gref>

legate de faptul că un atac *cyber* poate să compromită și să afecteze funcționarea instalațiilor industriale prin atacarea sistemelor de control al tensiunii, presiunii și temperaturilor. Din acest punct de vedere, *mii de instalații industriale din întreaga lume sunt vulnerabile*, inclusiv instalații nucleare și de tratare a apei, rafinării de petrol sau centrale pe gaze, uzine chimice, etc. La fel, sistemele informatice care gestionează traficul de călători (*aeroporturi, gări, sisteme de dirijare a traficului rutier, etc.*) pot să reprezinte o țintă pentru atacuri de tip *cyber*. Nu doar datele clasificate ale statelor reprezintă o țintă în spațiul cibernetic. Datele sistemelor de sănătate publică, datele sistemelor bancare și financiare, datele digitale privind achizițiile publice și, în general, datele digitale ale administrațiilor publice reprezintă vulnerabilități care trebuie protejate și securizate în mod permanent.

Dezvoltarea tehnologică a generat și apariția unor noi forme de manifestare a fenomenului terorist. În trecut atentatele presupuneau deturnări de avioane/ luări de ostatici, atacuri cu bombă, atacuri cu arme de foc, etc. Prevenția era realizată prin monitorizarea organizațiilor/ mercenarilor, arestarea, expulzarea atentatorilor, contracararea/ anihilarea intențiilor de săvârșire a atentatelor. În mod evident, toate aceste riscuri clasice au rămas cât se poate de reale și sunt valabile, în continuare. Însă dezvoltarea tehnologică și a *social media* au generat noi posibilități de manifestare a fenomenului terorist. Dacă în trecut racolarea și radicalizarea celor care ulterior comiteau atentatele se făcea în mod direct, nemijlocit, de către organizațiile teroriste, acum avem cazuri de auto-radicalizare prin *social media* și prin comunicare virtuală cu liderii organizațiilor teroriste. Ca efect, în astfel de cazuri prevenția este mult mai dificil de realizat. În trecut, multe atentate au fost prevenite prin monitorizarea eficientă a circuitului substanțelor explozive, a armelor care urmau să fie folosite în atentate și a activităților specifice rețelelor/ organizațiilor teroriste. Dacă, acum câteva decenii, bombele și/sau armele de foc erau principalele instrumente letale folosite de teroriști, atentatele din ultimii ani, comise pe teritoriul Europei, au arătat că armele folosite pot fi simple arme

albe/cuțite⁷³ sau camioane și autoutilitare cu care atentatorii execută operațiuni (fiind vizate mulțimile aflate pe stradă, cum s-a întâmplat în anul 2016 la Nisa⁷⁴).

În ultimele decenii, dezvoltarea tehnologiilor din domeniul dronelor a fost spectaculoasă. Ca efect, guvernele, companiile private sau cetățenii au acum acces la o gamă diversificată de drone. Pe lângă beneficiile evidente, din sfera transporturilor, a comerțului, a industriei de divertisment, dronele pot fi folosite și ca veritabile arme⁷⁵. Un incident major a avut loc în decembrie 2018, la Londra⁷⁶. Aeroportul Gatwick a fost blocat timp de 32 de ore, iar peste 100.000 de pasageri au rămas blocați în aeroport. Cauza blocării avioanelor la sol a fost generată de drone neidentificate care au survolat constant spațiul limitrof pistelor aeroportului. Cu toate că forțe importante ale poliției și ale armatei au încercat să identifice autorii acestui incident, dronele au reapărut în apropierea aeroportului ori de câte ori s-a încercat redeschiderea pistei. Soluțiile imediate lansate de către autoritățile londoneze s-au încadrat în sfera reacțiilor operative: desfășurarea unor lunetiști care să doboare imediat dronele, un bruiaj intens în acea zonă, pentru a bloca posibilitatea controlului dronelor de la distanță, cu riscul de a afecta alte activități din zona aeroportului sau lansarea unor păsări special dresate să doboare dronele neautorizate din spațiul pistelor.

Un alt risc de securitate pentru democrațiile europene este reprezentat de **influențarea rezultatelor alegerilor de către** entități statale ostile. De-a lungul istoriei recente, din rațiuni geopolitice și de promovare a unor interese strategice, au existat situații în care entități statele au încercat să influențeze, în beneficiul propriu, rezultatele proceselor electorale din țările vizate.

Rezoluția **Parlamentului European** referitoare la ingerințele electorale externe și dezinformarea în procesele democratice naționale și europene⁷⁷ este ilustrativă pentru dimensiunea și actualitatea acestui tip de risc. În trecut, influențarea rezultatului

⁷³<https://www.digi24.ro/stiri/externe/incident-de-natura-terorista-la-londra-un-barbat-a-injunghiat-mai-multe-persoane-pe-strada-1254062>

⁷⁴[https://ro.wikipedia.org/wiki/Atentatul_de_la_Nisa_\(2016\)](https://ro.wikipedia.org/wiki/Atentatul_de_la_Nisa_(2016))

⁷⁵<https://monitorulapararii.ro/epoca-razboaielor-dronelor-aeriane-s-a-instalat-definitiv-1-31794>

⁷⁶<https://www.hotnews.ro/stiri-international-22877928-haos-aeroportul-gatwick-inchis-peste-17-ore-din-cauza-unor-drone-neidentificate.htm>

⁷⁷ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2019-0031_RO.html

alegerilor/ a voinței populației într-un stat suveran de către o putere străină (ostilă) se putea face prin **mijloace clasice**: finanțarea secretă a anumitor partide/lideri, a unor grupări extremiste sau minoritare, a unor organizații care promovau o anumită agendă, coruperea/ racolarea unor lideri politici sau a unor formatori de opinie etc. Rezultatele efective erau, în astfel de cazuri, relativ limitate. Astăzi, tehnologiile IT și dezvoltarea globală a rețelelor social media permit ca intențiile de influențare a opiniei publice și, implicit, a rezultatului alegerilor să poată fi realizată, cel puțin teoretic, de la distanță. „Fabricile de troli” pot genera și lansa în spațiul virtual adevărate campanii bazate pe *fake news*. Algoritmii informatici și motoarele de căutare pot direcționa, teoretic, serii de mesaje de manipulare/ dezinformare către un public bine ținut dintr-o țară/regiune/comunitate. Controversele legate de rolul pe care *Cambridge Analytica* l-a jucat în cadrul fenomenului Brexit⁷⁸ sunt relevante. Astfel, compania *Cambridge Analytica* a fost acuzată că a utilizat în scopuri politice, fără consimțământ, datele personale a peste 50 de milioane de utilizatori de Facebook⁷⁹, iar 3.000.000 de cetățeni care nu au votat niciodată până atunci au fost convinși să iasă la vot prin cele peste 1 miliard de mesaje personalizate transmise prin social media, bazate pe datele personale ale utilizatorilor⁸⁰. Riscul, în sfera securității statelor membre UE, este acela ca o entitate statală ostilă să utilizeze astfel de instrumente pentru a manipula, în interes propriu, dreptul suveran de a alege al unei națiuni/comunități locale și de a influența semnificativ rezultatul electoral. În Spania, un judecător al Curții Supreme a demarat o anchetă judiciară privind posibilele ingerințe, prin astfel de instrumente, ale unor servicii secrete ostile în **procesul separatist din provincia Catalonia**⁸¹.

Campaniile *fake news* și propaganda ostilă pot fi utilizate ca instrumente de promovare a unor interese de tip geopolitic. Campaniile *fake news* din timpul pandemiei COVID-19 purtate în UE sau în SUA sunt elocvente⁸². **Mecanismul tehnic** de promovare a unei campanii implică mass-media oficială dintr-un stat, care lansează o temă, **apoi mii**

⁷⁸<https://www.digi24.ro/stiri/externe/ue/cum-a-influentat-cambridge-analytica-referendumul-privind-brexit-902773>

⁷⁹Ibidem.

⁸⁰<https://www.imdb.com/title/tt8425058/>

⁸¹<https://ziaristii.com/au-prins-spionajul-rus-implicat-haosul-din-catalunya-si-destabilizarea-europei-serviciile-secrete-din-ue-confirma-mana-rusiei-actiuni-grave-pe-continent/>

⁸²<https://www.digi24.ro/stiri/externe/ue/document-rusia-desfasoara-o-semnificativa-campanie-de-dezinformare-in-ue-cu-privire-la-coronavirus-1277347>

de conturi social media (*multe dintre acestea false*) preiau mesajul în limbile de circulație internațională (*engleză, germane, franceză, spaniolă, etc.*) și îl promovează masiv pe rețelele social media⁸³. Campania *fake news* împotriva 5G, din timpul pandemiei COVID-19, a fost promovată prin mii de conturi Facebook, Twitter și Instagram, care au produs mii de postări cu un *reach* uriaș în timpul stării de urgență din anul 2020, având *hashtag*-ul #5Gcoronavirus⁸⁴. **„Arma” fake news vizează generarea instabilității sociale**, a contestării și a **neîncrederii în autoritățile legitime** ale unui stat. Ținta finală este **blocarea unor decizii strategice** care dezavantajează, geopolitic, statul ostil care promovează campania *fake news* respectivă.

Creșterea complexității riscurilor de securitate și apărare din ultimii ani evidențiază necesitatea consolidării doctrinare și instituționale a politicii de securitate și apărare comună a UE. Criza generată de COVID-19 a evidențiat importanța și vulnerabilitățile infrastructurilor critice europene, esențiale pentru reziliența și funcționarea societăților și a statelor în momente de criză.

Prioritățile strategice ale UE referitoare la apărare și securitate vizează, pe de o parte, consolidarea relațiilor cu partenerii strategici (NATO, SUA), promovarea multilateralismului în afacerile globale și, pe de altă parte, dezvoltarea capacității de prevenire și de gestionare a riscurilor cu care se confruntă Uniunea: riscurile militare de tip convențional, controlul și proliferarea armelor de distrugere în masă, instabilitatea politico-militară din vecinătatea estică și sudică, noile forme de terorism manifestate în spațiul european, fenomenul migrației ilegale, criminalitatea organizată transfrontalieră, riscurile cibernetice sau noile forme de manifestare ale războiului hibrid.

⁸³<https://www.state.gov/briefing-with-special-envoy-lea-gabrielle-global-engagement-center-on-disinformation-and-propaganda-related-to-covid-19/>

⁸⁴<https://www.nytimes.com/2020/04/10/technology/coronavirus-5g-uk.html>

Bibliografie selectivă

1. Ofer Fridman (Editor), Vitaly Kabernik (Editor), James C. Pearce (Editor), **“Hybrid Conflicts and Information Warfare: New Labels, Old Politics”**, 1st Edition, 2018
2. Mitchell A. Orenstein, **“The Lands in Between: Russia vs. the West and the New Politics of Hybrid War”**, 1st Edition, 2019
3. MICOSSI Stefano, TOSATO Gian Luigi (ed.), **“The European Union in the 21st Century. Perspectives from the Lisbon Treaty”**, Center for European Policy Studies, Brussels, 2009
4. BUZAN Barry, **“People State and Fears”**, Brighton, Harvester Press, 1983
5. DOCUMENT DE REFLECȚIE PRIVIND VIITORUL APĂRĂRII EUROPENE - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017DC0315&from=RO>
6. “O europa sigura intr-o lume mai buna” - <https://www.consilium.europa.eu/media/30815/qc7809568roc.pdf>
7. Politica de apărare și securitate comună (PASC) - https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/ro/FTU_5.1.2.pdf
8. Raport referitor la relațiile UE-NATO în contextul relațiilor transatlantice https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2021-0192_RO.html
9. “Politica europeană de securitate și apărare - element de influențare a acțiunilor României în domeniul politicii de securitate și apărare”, Institutul European din România - http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/publicatii/Pais2_studiu_4_ro.pdf
10. Strategia UE privind o uniune a securității: asigurarea conexiunilor în cadrul unui nou ecosistem de securitate - [file:///C:/Users/User/Downloads/Strategia UE privind o uniune a securității asigurarea conexiunilor n cadrul unui nou ecosistem de securitate.pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/Strategia%20UE%20privind%20o%20uniune%20a%20securitatii%20asigurarea%20conexiunilor%20n%20cadrul%20unui%20nou%20ecosistem%20de%20securitate.pdf)
11. Strategia globală a UE pentru politica externă și de securitate”(SGUE) - https://eeas.europa.eu/topics/eu-global-strategy_en
12. <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/defence-security/>
13. [https://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/pesa-cadrul de manifestare si dezvoltare a intereselor de securitate nationala.pdf](https://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/pesa-cadrul_de_manifestare_si_dezvoltare_a_intereselor_de_securitate_nationala.pdf)
<https://www.europarl.europa.eu/news/ro/headlines/security/20160119STO10518/clauza-de-aparare-reciproca-ce-spune-tratatul-si-ce-inseamna-aceasta>
14. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/159/politica-de-securitate-si-aparare-comuna>